

YU ISSN 0027-8084

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXV/3

БЕОГРАД
1981.

НАШ ЈЕЗИК

САДРЖАЈ

Свака истоветност или сличност у два језика није позајмица, одн. утицај једног од њих на други (МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ)	111
Функционалност турцизама у роману „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића (АСИМ ПЕЦО)	118
О множинским облицима неких именица са варијабилном (неједнакосложном) основом (ВЛАДИМИР ГУДКОВ)	129
Употреба приједлога <i>преко</i> у српскохрватском стандардном језику (МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ)	136
О сложеном начину компарације у српскохрватском (ВЛАДИМИР ГУДКОВ)	159
Језик у школи	
Улога локалног говора у развијању говорне културе ученика (МИЛОРАД ДЕШИЋ)	162
Занимљива граматика — Милан Шипка: <i>Занимљива граматика</i> , изд. Школска књига, Загреб, 1981, 151 стр. — (МИЛИЈА СТАНИЋ)	167
Језичка култура	
Напредак у стручној обради писања арапских имена код нас (МИТАР ПЕШКАН)	169

О СЛОЖЕНОМ НАЧИНУ КОМПАРАЦИЈЕ У СРПСКОХРВАТСКОМ

Т. Маретић, прегледајући облике компаратива и суперлатива и осврћући се при том на неке ребе и нерегуларне појаве, писао је између осталог: „Што Вук у држ. изд. 2, 140. има: „то не само што се говори него је много српскије“, ту мислим да би обичније било: више српски, као што он у Пришр. 42 има: „ловци су више дивљи неголи пастири“, што ми се чини обичније неголи компаратив дивљији у Ив. 331.“¹

Облици који су се Маретићу били учинили страни постали су током времена регуларни. „Правопис српскохрватског књижевног језика“ 1960. препоручује као једино могуће: дивљи, комп. дивљији, док у текстовима савремених писаца постају сасвим обични, редовни с морфолошког гледишта правилни компаративи придева и прилога на -ски. Исп.: ... Гледала је на њих пријатељскије него на своје дојучерашње комшије... (Бранко Ђопић, Пролом. Просвета, 1955, стр. 458); О, тамо сам сањао о Паризу, и они моји снови били су парискији од читавога Париза (Сабрана дјела Мирослава Крлеже. Св. 8, Новеле. Зора, Загреб, 1955, стр. 21); На читавоме свијету нема свињскије куће, него што је овај мој дом! (Исто, стр. 436).

Ово, међутим, не значи да у књижевном језику није актуелна појава сложених конструкција за изражавање компарације. У граматичким дескрипцијама спомињу се поједини придеви, чији се компаративи не творе по обичном калупу. У странцима намењеној граматици Јосипа Хамма, на пример, читамо: „Перифрастичке компарације углавном нема: описивање са мање или више има модално значење (он је више зао него добар, данас се мање слабо осећам него јучер). Ипак је код малог броја придева, као што су сијед, смеђ, јуначки, туђ или сл. од којих се ријетко када твори компаратив, ово готово једини начин да се изрази поређење у вишем ступњу (његова је коса више

¹ Т. Маретић, Граматика хрватскога или српскога књижевног језика. Треће издање, Загреб, 1963, стр. 220.

сиједа него што је била прошле године; њезине су очи постале више смеђе него обично; држао се више јуначки него остали другови; изговорио си то више туђим нагласком него прије).“²

Пажљиво прегледање савремених књижевних текстова открива чињеницу која иде у раскорак, коси се са поставкама традиционалне граматике. Испоставља се, наиме, да сложени начин компарације није у данашњој језичкој пракси изузетно редак. То је шира, масовнија појава која се не да затворити у круг ограниченог броја лексема.

Исп.:

Откад се момак вратио из војске, последице кратког и несрећног рата, постао је још више мучаљив и подозрив (Бранко Ђокић, Пролом. Просвета, 1955, стр. 9); Иза оваквих је наступала многобројна шарена сељачка варица, више жељна пљачке него ли освете (Исто, стр. 348); — Ко је био више пијан? — мислио је Вуле. — Биће овај други (Вељко Петровић, Сабрана дела. Књ. V, Разговору никад краја. Нови Сад, Матица српска, 1956, стр. 60); Ситуација је из часа у час постајала све више напета... (Стеван Јаковљевић, Велика забуна. Нови Сад, „Братство-јединство“, 1956, стр. 8); Уколико је више успевао да говори „као из подрума“, био је све више горд (Никола Трајковић, Госпођа из велике собе. Просвета, 1955, стр. 16); Босиок је још био у корпи, то цвеће за умрле, звездан и невен покидани и још више миришљави (Слободан Џунић, Зрна, Приповетке. Ново поколење, Београд, 1951, стр. 125); Отада је стара Миљанина мати ишла још више пресамиљена... (Исто, стр. 125); Легла је и угасила светлост, али се у мраку нашао још више гневна и расањена (Иво Андрић, Госпођица. Просвета, 1961, стр. 153); А Давид је одједном осетио да је увређен и бескрајно више усамљен него што је био још пре неколико минута (Иво Андрић, Травничка хроника. Просвета, 1961, стр. 108); Са кратких шетња враћала се... још више обесхрабрена... (Исто, стр. 142); Та црна мисао ишла је по том Београду тридесетих година... и била много чешћа и више раширена него што би се то по разговорима, књигама и новинама могло помислити... (Иво Андрић, Одабране приповетке. СКЗ, 1954, књ. II, стр. 344); Право говорећи, и пош Никола и она двојица пријатеља којима се поверио били су више склонии да целу Миланову причу сматрају тлапњом, маштанијом... (Иво Андрић, На Дрини ћуприја. Просвета, 1955, стр. 181);³

² Јосип Хамм, Кратка граматика хрватско-српског књижевног језика за странце. Загреб, 1967, стр. 89.

³ Иначе И. Андрић употребљавао је и компаратив *склонији*. Исп.: Знало се да је султан Мехмед био *склонији* млађем сину и да је желео да га он наследи (Иво Андрић, Проклета авлија. Матица српска, 1954, стр. 59).

ветке. СКЗ, 1954, књ. II, стр. 344); Одједном смо постали озбиљнији и више уплашени (Антоније Исаковић, Празни брегови. Просвета, 1978, стр. 95).

Један пример за суперлатив:

Међу женама росијских официра Ана је била највише омиљена (Милош Црњански, Сеобе, Трећа књига. Нолит, Београд, 1978, стр. 218).

Како се види из наведене грађе, сложени начин компарације заступљен је веродостојним примерима у делима еминентних књижевника, међу којим има угледних стилиста. Може се стога рачунати (што је главни циљ ових редова) да ће цитирани примери „запети за око“ граматичарима и лингвистима као подстрек за шире проучавање и дубље осмишљавање ове појаве. Не би се, наравно, могло оправдати пренебрегавање онога што већ постоји у књижевнојезичкој реалности.

Већ сада при анализи не много опширне грађе може да се запази да су сложеном компарирању више склони (односно склонији) придеви који су обичнији за писани израз. У цитираним примерима су заступљени у великом броју придеви изведени од глагола (тј. пореклом глаголски придеви). Ти придеви су, као што се зна, много фреквентнији у писаним текстовима него у живом обичном говору.

Засада би свакако било преурањено дотицати се нормализаторског аспекта, оцењивати појаву о којој је реч са гледишта књижевнојезичке норме. Изложена запажања имају за циљ само једно: да се изнесу на видело значајне граматичке чињенице, што би подстакло стручњаке на свестрано испитивање појаве која у њима долази до изражаја.

В. Гудков